

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ethica Symbolica E Fabularum Umbris In Veritatis Lucem Varia Ervditione Noviter evoluta

Pexenfelder, Michael

Monachii, 1675

2. Djana inferæ cultrices sagæ. an plures venefici, an veneficæ?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68709](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68709)

trema pars calcei lunulam referebat; ut illo symbolo nobilitatis & excellentiæ, memores redderentur inconstantia rerum humanarum, ait Plutarchus quaest. Rom. 76. 8. Proverbiò fertur: *Lunam de caelo detrachere.* Quod sibi fingunt, qui non intelligunt, quid sit lumen Lunæ ob-
 staculo terræ obtenebrari. Convenit in eos, qui ubi Deus aliquem re-
 bus adversis exercet, & quasi obscurari & deficere permittit, continuo
 sibi persuadent, Lunam esse de caelo detractam, actum esse de felicitate
 & salute hominis, sed splendidè falluntur; uti falsi sunt amici Jobi, æ-
 rumnas viri patientissimi iram divinam interpretantes. Nam, ut ipse
 met de se testatur cap. 11. *Cum te consumptum putaveris, orietis mane
 ut lucifer.* 9 (c) Endymionem, puerum pastoritium Luna adamabat;
 eique à Jove impetravit, ut quidquid is optasset, obtineret. Optavit
 Endymion, ut perpetuum dormiret somnum, sub Cariaë montis specu
 abditus. Inde adagium: *Endymionis somnum dormis.* In eos quadrat,
 quorum tota vita & voluptas est otium & somnus. Cicero lib. 5. de
 fin. differens, id maximè, ait, nobis insitum esse à natura, ut agamus
 aliquid: itaque ne si jucundissimis quidem nos insomniis usuros pute-
 mus, Endymionis somnum nobis nolimus dari, idque si accidat, mor-
 tis instar putemus. Simile huic adagium est: *Ultra Epymenidem dormis.*
 Fuit is poëta Epicus, patria Cretensis, qui puer à patre in agrum ad pe-
 cus custodiendum missus, in quodam antro obdormivit septem & quin-
 quaginta annis. Plin. lib. 7. c. 52. Applicatur hoc Sophistis & vanis
 Dialecticis, qui tantam inanium somniorum, distinctionum, divisionum,
 præcisionum, captionum copiam invexerunt in orbem, ut longissimo sit
 opus, & plurimorum annorum somno ad eas species agitandas. Chilia-
 stes. 10. Luna cum suo pufione matrem refert, nimis molliter filio in-
 dulgentem, cui pœnam pro munere poscit à diis, cum sanum magis &
 adipatum somno corpus, quam sanam peti-mentem. Peccavit etiam
 Epimenidis pater, *Agiasarchus* nomine, quod filium ad custodiam pe-
 coris missum, negligenter conquiescit, & à somno non excitavit. Plu-
 rimorum hæc culpa parentum est; qui parùm habent sibi curæ, quid sex,
 septem, & ampliùs annis filius in scholis proficiat, quomodo rerum suarum
 fatagat, an plus temporis somno & desidia, quam studiis & labori impertiat;
 modò niteat pueri cuticula, & pinguescat Epicuri de grege porcellus.

II. (d) Hæc de Diana, quatenus appellationem & officium Lu-
 næ habet. Nunc consideremus eam, ut reginam apud inferos agentem,
 noménque *Proserpina* & *Hecates* obtinentem. De Proserpina egimus
 symb.

(c) Somnolentia. (d) Diana infera, seu Proserpina, aut Hecates, cultrices Jaga & Striges.

symb. 27. & 79. Modò de Hecate fabulemur; quæ sic dicta est, quod *centum* victimis placetur, aut quòd centum annos errare faciat insepultos. *Tergemina* nuncupatur, quod tria habeat, ut diximus capita, canis, equi, apri. Noctis alii filiam fuisse volunt, alii Cereris. Hanc terribilem aspectu, præeritatæque corporis, vel ad dimidii mensuram stadii, excurrentis; pedesque habuisse ad serpentis formam, & vultum Gorgonum figuræ similem, Poëticiis tabulis traditur. Pro cœna, densissimi dracones & viperæ visibantur; quarum aliæ in cincinnorum morem contortæ, aliæ collum amplexatæ, aliæ per humeros sparsim demissæ, ut Lucianus testatur. Canes eam plures sequebantur latrantes & rabidi; eidem deinde immolari soliti. In triviis ei cœnam exponebant opulenti, quod sub noctem absumentes pauperes; tanquam Hecate comedisset. Unde *Hecates cœna* in adagium abiit, quòd esset sordida & præparca; in qua scilicet maluæ, porrum, fabæ apponebantur. Proverbiò quoque dicitur: *Hecata sacrum facere*, id est, inanem & sine fructu sumptum facere. Siquidem in hujus deæ sacris, ii qui cœnam inferebant, ipsi nihil inde degustabant, nec quidquam auferebant, præter tumultum & fumum, ut inquit in Symposiacis Plutarchus. Præerat autem Hecate veneficiis, & invocabatur ab exercentibus artem magicam. Ejus sacrificiis peractis, apparebant spectra quædam, quæ *Hecateia* nominata, eaque in varias formas se convertebant. Reperit hæc dea aconitum, venenosissimam herbam. Mulieres illi cum ululatu sacrificabant, & hæc magistrâ discabant fluviorum cursus retrò vertere, segetes aliò transferre, montes in profundum deicere, astra de cœlo deducere, tempestates ciere, & varias pestes in homines ac bestias spargere. Unam ejusmodi aliquam, quales etiam hodie de nocte volatum per aëra exercent, depingit Ovidius lib. 1. Amor. eleg. 8.

Est quædam (quicumque volet cognoscere sagam,
Audiat) est quædam nomine *Dipsas* anus.

Ex re nomen habet: nigri non illa parentem
Memnonis in roseis sobria vidit equis.

Ille magnas artes, hæcque carmina novit,
Inque caput, liquidas arte recurvat aquas.

Scit bene, quid gramen, quid torto concitat rhombos,
Licia, quid valeat virtus * amantis equæ.

Cum voluit, toto glomerantur nubila cœlo:
Cum voluit, puro fulget in orbe dies.

LIII 2.

San-

* *Hippomanes.*

Sanguine (si qua fides) stillantia sidera vidī,
 Purpureus lunæ sanguine vultus erat.
 Hanc ego nocturnas versam volitare per umbras
 Suspitor, & plumâ corpus anile tegi.
 Suspitor, & fama est: oculis quoque pupula duplex
 Fulminat, & geminum lumen ab orbe venit.
 Evocat antiquis proavos atavósque sepulchris,
 Et solidam longo carmine findit humum.

Hoc genus mulierculæ, quàm multæ, quàm maleficæ sint, ostendit Delrio in Disquis. Mag. Illæ cum Hecate in varias figuras & spectra abeunt; tot viperis & serpentibus cinctæ, quot nocendi cupiditatibus correptæ. Cum Luna ipsis est negotium, nam striges de nocte volant. Stipantur rabidis canibus, id est, orcinis spiritibus, à quibus in varia veneficiorum genera impelluntur. Tria habent capita, equinum, caninum, aprinum; quia in his, & aliis bestiarum formis aspectabiles se præbent. In feles non rarò, bubones, picas se vertunt, ut docet exemplis P. Georgius Stengelius tom. 2. de Judiciis diu. c. 60. & tom. 3. c. 64. Quo in loco inter alia, hoc narrat. Fui, inquit, in loco, ubi juvenis studiosus, cum animi gratiâ nescio quò vellet equitare, ocreas situ marcidas in culinam extulit: ibi laridum quærens, quo eas inungeret, emollirétque; incidit propè focum in angulo quodam in ollulam pinguedine ignota plenam, quam ad ocreas perungendas aptissimam arbitratus, corio alterius ocreæ strenuè infricuit. Quam ubi adipe jam saturatam putavit, non procul à prunis in foco deposuit, ut concalescens unguen magis imbiberet. Interim dum ocrearum alteram arripit, itidem omento imbuendam, prior illa, quasi calorem sentiens, & ab igne animata, cœpit à se moveri, erigere cervicem, & repenti de foco per caminum evolare; quam nulla vociferatione juvenis potuit retinere, aut ad se revocare. Nempe ea ipsa ollula, erat ad furcam unguendam deputata. Hæc ille vir eruditus & religiosus. Dignissimæ profectò sunt istæ, Hecates pedisequæ, quæ paranymphe carnificæ, tædam præferente Vulcano, sertum è viperis & serpentibus imponente Tisiphone, epithalamium canentibus bubonibus, thalamum è pice & stramine adornante Hecate, tanquam *Pronuba*, reclinentur super struem ligneam, & per illustrem rogam subvolent cum fumo in regiones illas, quas antea super bicorni rutabulo, aut substrato hircò inequitârunt.

(e) Hic quæstio (ut hoc *εἰς παράδοξον*) movetur Ethica, pluresne sint

vene-

(e) *An plures venefici an venefica.*

veneficæ, an venefici? Respondet Cornelius à Lapide in cap. 12. Prov. v. 4. Plures esse veneficas. Rationem addit: Quòd mulieres sint timidæ & imbecilles, quæ quod vi & robore nequeunt, hoc fraude & veneficiis peragunt; non aperto Marte, sed ex insidiis inimicos appetentes & perdentes. Et verò paupertina Hecates cœnula non paucas ad desperationem agit vetulas, suadétque nocturnas volitare per umbras, penetrare cellas, & inempto vino se ingurgitare.

III. Restat, ut aliquid de Diana Venationum Præsede dicamus. Hæc ob virginitatis amorem fertur hominum consortia fugisse, & ut à se libidinis pruritum amoveret, venando silvas incoluisse, paucarum virginum comitatu contentam. Quanquam non desunt, qui comites eï sexaginta nymphas adjungunt. Sed & *Oreades*, id est, dæ *montium* eam sequuntur, glomeranturque, cum illa choros exercet; quia montes omnes in potestate Dianæ sunt. Quæ nisi venabatur, saltare videbatur. Unde adagione fertur: *πὸρ' Ἀρεως ἐκ ἐχέουσι; quando Diana non saltat?* Arcum ferebat & pharetram, succincta semper incedens, & cothurnis suffulta. *Aeneid. 2.*

Virginis os, habitumque ferens, & Virginis arma.

Quam ob causam vocatur à Poëtis *innupta, intacta viro* quæ

Nec quid Hymen, quid sint connubia, curat.

Virginitatis amorem non tantum ipsa intemerata colit, sed socias circa se habet virgines, quas sic alloquitur:

O sociæ, mecum thalami quæ jura perosæ,
Virgineo gelidos percurritis agmine montes,
Expertes thalami.

(f) Quò indicatur, egregiam castimoniam imaginem fuisse in Diana expressam. Nam 1. fugiebat hominum consortia, & in altis montibus frequens versabatur, ubi purior cæli haustus, & minus à malorum contagione periculum. Romanus sapiens epist. 7. Inimica, inquit, multorum est conversatio. Nemo non aliquod nobis vitium aut commendat, aut imprimit, aut nescientibus allinit. Similis est castitas vasculo crystallino; minimo allisu frangitur. Diana pernitate pedum valuisse fertur. Pudicitiam tuentur pedes fugaces: Venus fugiendo vincitur. Quærit illa ex Cupidine apud Lucianum, cur saltem Dianam suis non figat jaculis; siquidem Musas & Minervam non possit; cui Cyrius respondet puer: Hanc ego deprehendere nequeo, quippe perpetuò per montes fugitantem. Deinde alterius cuiusdam Cupidinis illa tenetur amore, nem-

LIII 3

pe

(d) Diana, Castitatis exemplar.